

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven
uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

red. en sekr. h. pootlaan 242, alkmaar
adm.: merelhoven 273, capelle a.d. ijssel

J. SCHAEFFER — EMMELOORD

Immanuel — teken van heil of van onheil?

Jesaja 7:14

Wij zijn misschien zozeer geneigd de naam Immanuel te verbinden met gedachten van heil alleen, dat bovenstaande vraag ons vreemd in de oren klinkt. Maar bij aandachtige lezing van Jes. 7 kan ze toch terecht worden gesteld. Koning Achaz ontvangt het teken van Immanuel nadat hij zelf geweigerd heeft van God een teken te vragen. God geeft de koning wat hij niet hebben wil. Hij zal geen verontschuldiging kunnen hebben voor het geweigerde geloof. Maar kunnen we na de uitspraak in vs 13 nog een teken van heil verwachten? Zal God op Achaz' duidelijk uitgesproken 'nee' anders reageren dan met onheil en gericht? Maar daarnaast kan worden gevraagd hoe de geboorte van een zoon, die Immanuel (= God met ons) genoemd wordt een onheilsteek kan zijn. Ik ga ervan uit dat 'de jonkvrouw', die de moeder van Immanuel zal worden, gezocht mag worden onder de meisjes uit de harem, die Israëls koning, als een echt oosterse vorst, bezat. Jesaja spreekt zelfs uitdrukkelijk van dé jonkvrouw. Wellicht denkt hij dan aan een meisje, dat juist in die periode zich in het bijzonder mocht verheugen in de gunst van Achaz. Misschien woont ze het onderhoud tussen koning en profeet wel bij.

In elk geval, zegt Jesaja, zal zij de koning 'n zoon baren. Op zichzelf is dat een verheugend bericht voor Achaz. Het is een belofte dat de dynastie zal worden voortgezet. En in oorlogstijd is de geboorte van een koningskind helemaal bemoedigend. Uit zo'n gebeurtenis kan een in 't nauw gedreven volk weer moed en inspiratie putten. Maar de moeder geeft bij de benaming van haar kind aan, dat God zelf het is die moed en inspiratie geeft. Volgens een al zeer oude joodse uitleg moet bij Immanuel gedacht worden

aan de latere koning Hizkia. De jonkvrouw is dan Abi (2 Kon. 18, 2), onmiskenbaar een gelovige vrouw, die haar zoon ook in het geloof heeft groot gebracht. De geboorte van dit prinsje is de garantie voor de verlossing van het koningshuis en het volk. Dat klinkt nog niet zo gek voor Achaz, zou je zo zeggen. Ondanks zijn ongeloof schijnt het allemaal nog al goed af te lopen. Het is echter niet méér dan schijn! Inderdaad spreekt het teken van Immanuel over het heil, dat Davids huis blijft ondervinden. Achaz' ongeloof kan Gods trouwe beloften niet ongedaan maken. In vs 7 heeft Jesaja ten aanzien van de boze plannen van Aram en Efraïm nog uitdrukkelijk gezegd: Het zal niet bestaan en het zal niet geschieden! Zou hij nu moeten zeggen dat het wel bestaat en wel geschiedt, omdat een ongehoorzaam koninkje weigert te geloven? Zo is God niet. Maar Jesaja heeft ook gezegd: Indien ge niet gelooft wordt ge niet bevestigd. Geloof ge niet vast, dan staat ge niet vast. Daar komt God óók niet van terug. Hoe heilvol het teken van Immanuel ook is, voor Achaz kán het geen heilboodschap meer bevatten. De vraag moet gesteld: Voor wie geldt dan de belofte 'God is met ons'? Achaz hoort daar kennelijk niet meer bij, gezien het betekenisvolle 'mijn God' van vs 13 tegenover het 'uw God' van vs 10. Nee, niet voor hem, maar wel voor zijn huis is er nog toekomst. Alleen de rest, die zich bekeert en gelooft in het woord van de HEERE en het niet verwacht van Assur, vertegenwoordigd door die moeder met haar kind Immanuel — alleen die rest blijft over om de vervulling van Gods belofte te genieten. Achaz heeft zichzelf door zijn pro-assyrische politiek buiten spel gezet. Hij heeft getracht de duivel uit te bannen met Beëlzebul. Maar

een dergelijke politiek lijdt altijd schipbreuk. De schrijver van het Kroniekenboek vertelt heel fijntjes: Tiglath-Piléser, de koning van Assur, rukte naar hem op, maar bracht hem in het nauw en ondersteunde hem niet (2 Kron. 28, 20). Nee, niet door het optreden van Achaz zal de roep 'Immanuel' weerklinken. Dat zal gebeuren door een ander.

Die ander zal aanvankelijk overigens de zure druiven van Achaz' houding plukken. Boter en honing, het voedsel van de rondzwervende woestijnstammen, zal hij eten. Vanwege het huishouden der Assyriërs (vs 21 vv) zal zelfs de jongste kroonprins een nomadenbestaan moeten leiden. Maar God zal het koningshuis en het volk door deze crisis heen voeren. Ook al staan ze tot de hals in de vloed, omdat God met hen is zullen ze toch een gelukkige rest zijn.

Jesaja wil maar zeggen dat redding van welke narigheid en ellende dan ook alleen te vinden is in Gods inzet voor ons, in vertrouwen op Zijn sterke arm. Maar nooit komt die redding tot stand door enige vorm van zelfbescherming. Mattheüs zag daarom in de komst van Christus terecht de vervulling van het Immanuel-teken. De geboorte van de eerste Immanuel was niet meer dan de garantie van de belofte 'God met ons' in dat speciale uur, toen Juda bedreigd werd door de legers van Aram en Efraïm. Maar de komst van Christus is voor Gods volk van alle tijden de waarborg voor de bevrijding van iedere vijand. Echter ook het vervulde teken bewerkt heil en onheil. Heil voor wie geloven, onheil voor wie niet geloven. Want Christus is gesteld tot een val en een opstanding van velen en tot een teken dat weersproken wordt. Hij is de steen, waarover velen struikelen, terwijl anderen het gebouw van hun leven erop funderen. Tijdens Zijn aardse leven beweerden Zeloten en Farizeeërs en andere groeperingen: God is met óns! Maar hun houding leidde tot het gericht: de verwoesting van Jeruzalem. Slechts de rest, die zich bekeerde, leerde het Immanuel-teken tot hun troost verstaan. En Christus, hun Heer en God, beloofde met hen te zijn al de dagen, tot aan de voleinding der wereld. Die belofte geldt in alle situaties, waarin Gods volk verkeert en

tegen alle gevaren, die Gods kinderen bedreigen. Maar altijd is de vervulling der belofte gebonden aan geloof. Want geloven we niet vast, dan staan we niet vast. Vandaag is de verleiding zeker niet minder groot om naast God of in plaats van Hem de hulp van andere machten in te roepen. Is de moderne mens immers niet knap en machtig? De mens van nu is de mens van de atoomenergie, van de komputer en van onderzoekingen op Mars. Het is de mens, die zichzelf als schepper ziet van zijn eigen wereld en normen; aan niemand verantwoording schuldig dan alleen aan eigen gevoel en geweten. Maar met al onze mogelijkheden komen we geen stap verder. De nieuwe wereld, die beter moet zijn dan de huidige, blijkt niet tot stand te komen. We praten over vrede, maar we maken oorlog. We pleiten voor saamhorigheid en gemeenschapszin, maar we gaan onderhand kapot aan de vervreemding van elkaar. Heel het leven is verstrikt in een onontwarbaar kluwen van menselijke schuld en de gevolgen daarvan.

Iemand heeft eens gezegd: De duivel heeft een scherp verstand, maar hij heeft geen hart. Is dat niet van toepassing op onze samenleving? Met ons verstand gaat het best. Hersens zijn er genoeg! Daar kunnen de maanvluchten van getuigen en de harttransplantaties. Maar het helpt de wereld niet vooruit. Want we missen het

IN DIT NUMMER

- Pagina 333
Ds J. Schaeffer,
Immanuel — teken van heil of van onheil?
- Pagina 334
Drs H. de Jong,
In memoriam Prof. dr K. H. Miskotte
- Pagina 335
M. Coenraads,
Dan is je ruitje beslagen (1)
- Pagina 336
D. W. L. Milo,
De Leviathan van Loch Ness (slot)
- Pagina 337
Ds G. Janssen,
De diakenen
- Pagina 338
Prof. C. Veenhof,
Ten slotte

hart van een kind. Maar bij het hart ligt het begin van het heil voor de wereld. Het hart van steen moet verwijderd en een hart van vlees getransplanteerd. Een hart, dat vertrouwt op God alleen en op Zijn reddend ingrijpen. De vrede met God en de vrede met elkaar is niet iets dat wij maken met onze handen, bedenken met onze hersenen, afdwingen door een uiterste krachtsinspanning van onze goede wil. Die vrede wordt ons als een genade gegeven! Die wordt ons aangeboden in de doorboorde hand van Jezus Christus. Hij alleen kan het hart van een mens vernieuwen.

En zo'n vernieuwd hart is een vredeshaard in een verscheurde wereld, een onderpand dat God zal waar maken wat Hij heeft beloofd: Ik schep nieuwe hemelen en een nieuwe aarde. Zo'n hart ontvangt het juiste zicht op het eigen leven en op de wereld daar om heen. Maar omdat ook vandaag tallozen het Immanuel-teken verwerpen kunnen wij de vrede slechts verwachten door de ondergang van deze wereld heen. Het komt slechts langs de weg van het gericht. Maar het Kind van Bethlehem, het Lam dat de zonde wegneemt, de Leeuw uit de stam van Juda, is met ons, Immanuel.

H. DE JONG — AMSTERDAM

In memoriam Prof. dr K. H. Miskotte

Het is al weer bijna twee maanden geleden dat de bekende nederlandse theoloog prof. dr K. H. Miskotte is gestorven. Hij was bijna 82 jaar oud. De redactie oordeelde het goed, daar enige aandacht aan te geven. Dat komt nu wel wat laat, maar wanneer je zo'n opdracht krijgt, wil je toch eigenlijk eerst nog wel eens wat lezen en nadenken, alvorens een pen op het papier te zetten. Want prof. Miskotte was de eerste de beste niet. Hij was een geleerde van internationale faam, getuige bijvoorbeeld zijn eredoctoraat van de universiteit van Glasgow. En ook binnen onze nationale grenzen blijvend, moeten we zeggen dat we in hem met een ware denk-reus te maken hebben gehad en nog hebben.

Prof. Miskotte behoorde tot de Nederlands Hervormde Kerk. Toch is dat niet een reden om het gedenken alleen aan die denominatie over telaten, want ook kerkelijk gaat hij ons aan. Hiervoor herinner ik aan het feit, dat hij de grote stimulator achter de nieuwe psalmberijming is geweest, welke immers ook bij ons in gebruik is. Ik denk hierbij aan het gedicht van Muus Jacobse (prof. dr K. Heeroma, één der psalmberijmers) dat als eerste afgedrukt staat in de bundel 'Het landvolk' (A'dam 1959) onder de titel Psalm 1 vers 1, met daar schuin onder: voor K. H. Miskotte. Ik citeer een strophe daaruit:

Er komt op een avond
een man op een fiets
van Leiden naar Oegstgeest
hij wil iets, hij wil iets,
hij is roepend in de woestijn,
hij is zoekend naar een ploegbeest

Kerkelijk Leven

om te ploegen op de geestgrond,
hij staat aan de deur en klopt,
hij vult mijn kamer
van buiten naar binnen,
hij heeft het gebaar van
dicht of ik schiet.
Man op de fiets,
in 's hemels naam
wat moet ik beginnen?

Dit gedicht tekent prof. Miskotte ten voeten uit. Niet alleen laat het zijn belangrijk aandeel zien in de nieuwe psalmberijming, maar het zegt ook veel over de kwaliteit van dat aandeel. Hij heeft hier namelijk iets van de muze die tot het dichterschap inspireert, en is tegelijk meer dan de muze, omdat hij tot dit bepaalde dichterschap heeft *gedwongen* („dicht of ik schiet” — een boven-muzisch woord). Die dwang oefende Miskotte uit met het bovenpersoonlijke gezag van Gods Woord. Want dat heeft hij voor alles willen zijn: theoloog, prediker, dienaar van het Woord. En als knecht van dit Woord ging hem de gemeentezang ter harte.

☆☆☆

Deze zinnen schrijvend moet ik denken aan mijn leermeester prof. dr K. Schilder. Zij hadden, deze twee, met elkaar gemeen, dat ze beiden de wereld van de muze en van de literatuur in het algemeen beminden en kenden, en dat ze bij alle genieting van de woorden

Pastorale notities

Onze wekelijkse kerkdiensten

De eenheid der gelovigen en de gemeenschap der heiligen wordt nergens sterker beleefd dan in de vergadering van Gods volk. De kerkdienst op de dag des Heren overtreft de vreugde van het christelijk familieleven en van het particuliere gezelschapsleven van welke vrome mensen ook.

Want in de officiële kerkdienst komen de gelovigen samen als broeders en zusters onder leiding van het ambt. Ze zijn daar in Christus' naam vergaderd en daar is Christus naar het woord van zijn belofte in hun midden met Zijn Woord en Geest. In het samen love, samen bidden, samen luisteren, samen maaltijd vieren. Van deze gemeenschapsoefening zong onder het O.T. het verbondsvolk Psalm 133: 'Ziet, hoe goed en hoe liefelijk is het als broeders ook tezamen wonen', d.w.z. eendrachtig samen zijn. Dan woonde daar de liefde, de liefde tot de Here, de liefde voor Sion, de liefde voor de dienst en de knechten des Heren.

Laat ons oppassen, dat we de zin

van Psalm 133 niet vervlakken. Als een psalm waarin bezongen wordt een algemene menslievendheid, of de huwelijksliefde, of een humanistische verbroedering, of de zozeer begeerde godsdienstige verdraagzaamheid. Want daar zingt Psalm 133 niet van.

Nee, Israël, Gods volk, is in Jeruzalem verenigd tot de dienst des Heren in Zijn heiligdom. Het betreft hier in het pelgrimslied de liefde tot de Here, de liefde tot Christus, de liefde tot Zijn kerk, de liefde voor de waarheid en het recht van de Here.

Wie kan die liefde samenbinden! Waar die liefde heerst is de broederlijke gemeenschap der gelovigen, in de kerkdiensten, onder het ambt en naar de verordeningen van Christus en zijn apostelen. Daar gebiedt de Heer zegen en het leven. Nu nog, des zondags, als Gods volk vergaderd is, telkens weer opnieuw.

Laten we zo onze kerkdiensten waarderen als onze van God gewilde bijeenkomsten. Laten we zo bijeen zijn tot de lofprijzing en het vieren van de maaltijden des Heren zo dikwijls wij daartoe gelegenheid ontvangen.

Ziet, hoe goed! Als we om die éne dis des Verbonds gezeten zijn, waar wij bij brood en beker oefenen de heerlijke gedachtenis van de bittere dood van onze Heer Jezus Christus.

Die liefdegeur moet elk tot liefde nopen!

B. Telder, Bilthoven

zich toch wisten te staan onder het hogere gezag van het Woord. Zij hebben, gis ik, allebei hun strijd gekend tegen de esthetische verleiding; ze hebben allebei gevochten om de dichter en de Schriftgeleerde uit elkaar te houden.

Er is nog meer overeenkomst. Beiden was hun de leerstoel van de dogmatiek toevertrouwd. En allebei hebben zij hun best gedaan om dat vakgebied, waarop het wat muf was gaan ruiken, een nieuwe aansluiting op de Schrift te geven, waarbij vooral bij Miskotte, maar toch ook bij Schilder het Oude Testament open ging. Miskotte, leerling en vriend van Barth, kwam daarbij van de kant van het Jodendom, dat hij grondig kende (zie zijn dissertatie: Het wezen der joodse religie, Haarlem 1932). Schilder behoorde tot de Schriftbeweging in de Gereformeerde Kerken van de twintiger en dertiger jaren.

Ik zeg dit alles niet om verschillen te verdoezelen tussen die twee. Die zijn er van het begin af geweest en ze liepen niet over kleinigheden. Toch wijs ik nu op overeenkomsten en ik doe dat om het gevoel van verwantschap te verklaren dat ik moeilijk van me kan afzetten, als het gaat over Miskotte en de school die uit hem

is voortgekomen. Een gevoel van verwantschap dat bij mij langzaam overgaat in een gevoel van verschil.

Ik meen, dat ik daarin niet alleen sta onder ons. Wij allen hebben verwachtingen gehad van de vernieuwing van de hervormde kerk van na de oorlog, welke vernieuwing toch zeker ook Miskotte tot haar geestelijke vader had. En, om het minder algemeen te houden, ik herinner me nog goed, hoe onze professor Holwerda aandacht vroeg in De Reformatie voor de bespreking die ds F. H. Breukelman gaf van de nieuwe vertaling van het Ned. Bijbelgenootschap. Daaruit sprak bij Holwerda de herkenning van een aansprekend geluid van de kant van deze oudste zoon van Miskotte. En zelf herinner ik me nog goed, dat ik het eerste deeltje van de serie 'Om het levende woord' (een bundel studies van genoemde Breukelman) in mijn handen hield en dacht: wat de titel betreft zou het boek van Veenhof kunnen zijn! — maar deze titel was in werkelijkheid aan Miskotte ontleend ('Om het levende woord', Opstellen over de praktijk der exegese, 's-Gravenhage 1948). Er waren belangrijke raakvlakken, wil ik maar zeggen: twee parallel lopende stromingen, met Miskotte

en Schilder als coripheën ter ener en ter ander zijde. Persoonlijk heeft het mij moeite gekost, deze twee stromingen juist op hun meest aangelegen punt, het teruggaan naar de Schrift en met name het Oude Testament, toch te leren onderscheiden. Ik moet eerlijk zeggen, dat ik Miskotte's werk niet zo goed ken. Ik ken hem eigenlijk nog het beste via zijn leerlingen. Tot hen behoort ook Th. J. M. Naastepad, prediker (en dichter) van de Arauna-parochie in Rotterdam. Zijn boek 'Het geheim van Rachel' (Preken en nieuwe liederen over het boek Samuël, Holland-Haarlem, 1965) heeft destijds grote indruk op mij gemaakt en het heeft enige tijd geduurd voordat ik mijn zelfstandigheid daartegenover had hervonden. Maar toen wist ik ook, waarom ik er toch niet in mee kon gaan. Dat was niet, omdat het in z'n voorstelling van de verkiezing Barthiaans was. Dat onderkende ik wel eerder. Maar het kwam vast te zitten op de leer omtrent het Woord: wat het grote herkenningspunt was, werd het grote verschilpunt.

★ ★ ★

Wat is dan dat verschil? M.i. heeft Miskotte (op voetspoor van Karl Barth) vanuit een volstrekt herkenbare vrees voor de schennende handen der secularisatie het Woord van God als te uniek voorgesteld. Het Woord met een hoofdletter werd daardoor zo'n vreemde eend in de bijt van de woorden, dat men zich kon afvragen of er nog wel enig verband tussen beide bestond. En, hoe uniek moest toch wel niet de taal zijn, die voertuig kon wezen van dit Woord! Dat was het bijbelse hebreuws, door Miskotte wel onze moedertaal genoemd. Bij ontstentenis van dit hebreuws in onze cultuur is door de leerlingen van Miskotte een eigenaardig soort nederlands ontworpen, dat eigenlijk alleen maar voor insiders toegankelijk is. Dat is bij voorbeeld nogal schrijnend gebleken uit de eerste zinnen van het artikel dat dr. K. H. Kroon en dr. G. H. ter Schegget in memoriam van prof. Miskotte in Trouw van 1 september j.l. schreven. Zinnen waarmee zij een hachelijk misverstand in het leven riepen en ook wel moesten roepen.

Ingrijpender evenwel laat zich deze taalopvatting gelden op het vlak van de bijbelvertaling. Daarover schreef ik enige jaren geleden een serie artikelen in ons blad. Ook daar manifesteert zich in de school van Miskotte het streven, de volstrekte uniekheid van het Woord te bewaken door een volstrekte uniekheid van taal, wat eveneens op meerdere punten tot onverstaanbaarheid aanleiding geeft.

Ik wil nadrukkelijk zeggen, dat ik de zorg die hierachter zit, herken en deel. Inderdaad, in de gesecu-

lariseerde wereld der woorden wordt aan het geheim van het Woord geen recht gedaan. Het is zoals prof. Miskotte van de nieuwe theologie eens zei: dat daarin de moderne vervreemding van het evangelie gehanteerd wordt als hermeneutische sleutel. Maar is de vlucht naar een taal-eiland de oplossing? Mogen wij niet vertrouwen, dat de werkelijkheid, waarnaar het Woord verwijst en die door het Woord wordt meegebracht: God, Christus, de Heilige Geest, de verzoening en de verlossing, de heilsgeschiedenis — dat deze werkelijkheid zich ook in onze geseculariseerde wereld een weg weet te banen en geloof weet te wekken? De diepste nood van de moderne mens is niet zijn taalbederf, maar zijn ongelof.

Maar men krijgt in de school van Miskotte wel eens de indruk, dat het Woord niet verwijst naar een werkelijkheid buiten zichzelf; dat er geen werkelijkheid is dan die van het Woord zelf. Frappant is in dit verband een uitspraak van ds R. Zuurmond voor de NCRV-radio in een lezing over het structuralisme: „Je moet bij die bijbelse verhalen, zoals de overtocht van Jakob over de Jabbok, niet vragen wat er nou precies gebeurd is; het enige wat er gebeurt is het verhaal zelf.” Hier wordt m.i. het Woord opgesloten in zichzelf. Men moet dan daarna niet zeggen dat het Woord een kracht is, die zich in de werkelijkheid laat gelden. Want het Woord is dat alleen maar krachtens Gods werkelijkheid, die er achter staat. Die kracht in het Woord zelf te leggen of te zoeken, is vrees ik, magie.

★ ★ ★

Wij moeten de band tussen Woord en werkelijkheid niet doorsnijden, ook niet door te beweren, dat het Woord de werkelijkheid zelf is. Doen we dat wel, dan is onze theologie inderdaad een gebouw zonder deuren, zoals van Barth's Kirchliche Dogmatik gezegd is. Sterker, de kerk zelf is dan zo'n gebouw zonder in- en uitgang.

Wanneer ik het goed begrijp, is dit ook de reden, waarom dr. H. M. Kuitert niet (meer) tot de school van Miskotte behoort. Je zou hem vanwege zijn aanvangsboekje 'De spelers en het spel' daartoe nog kunnen rekenen. Maar in zijn latere werken bepaald niet. Hem gaat het juist om de algemene verstaanbaarheid van de evangelie-boodschap. Is de kerk niet in staat die boodschap in algemeen geldige categorieën onder woorden te brengen, dan is ze geen knip voor de neus waard. Dat is precies het tegenovergestelde van wat Miskotte's school beweert en bezielt.

Ik begrijp die positie van Kuitert heel goed, al gaat hij m.i. naar de andere kant te ver. De algemene geldigheid wordt bij hem te veel

tot norm verheven. Maar ik ben het met hem eens: er moet naar algemene geldigheid en verstaanbaarheid gestreefd worden. Want het Woord is zo uniek niet, of het knoopt aan bij algemene beseffen. Dat is ook in onze geseculariseerde wereld het geval. Daar moeten wij bij alle zorg niet te tragisch over doen. De 'vierde mens' van Miskotte, de mens dus aan wie zelfs het vermogen ontzegd moet worden om op enig geestelijk ap-pel te antwoorden (vgl. Als die goden zwijgen, p. 10 v.v.) — de bestaat m.i. niet. Die voorstelling, hoe begrijpelijk ook, is in strijd

M. COENRAADS — DRONTEN

Dan is je ruitje beslagen ⁽¹⁾

Na de vakantie was de gemeente vakant en de scriba, die van dominees wist en van wanten, selekteerde een kleine schare dienaren der Woords die zondags met zichtbare getrouwheid de lege kansel bestegen als was het een uitverkoren kameel. Het was in de tijd van de open brief. Die was voor deze dominees een open boek en per week schreef men er een hoofdstuk bij. Gelukkig werd er soms ook gesproken over een boek des Levens, over namen daarin geschreven. Men was aan het woord, soms bracht men het Woord!

Nu was er een dominee bij, naar wie ik maar slecht kon luisteren, hoe gereformeerd ik mijn best ook deed. Vooral in de middagdiensten werd ik overvallen door golven van aardappelmoeheid. Manhaftig vocht ik mij dan naar de laatste psalm toe. Die dominee begon overigens altijd opzienbarend: „Gemeente, ik verkondig u vandaag het Woord over de verloren vrucht in het Paradijs en de gevonden vrucht in Maria's schoot. Ik doe dat in drie punten.” Wat dan aan exegese volgde, was voor mij doorgaans niet te doorgronden. Dat gold trouwens van het merendeel van de gemeente. Het was aardig om te zien, die knikkende hoofden en vooral die lichte paniek bij het wakker worden.

Ik geloof niet dat dominee daaronder leed. Hij zweefde exegetisch te hoog boven het aardappelveld met de wiebelende hoofden, om zich daarover zorgen te maken. Hij zat niet met de vraag van een beginnend collega, die zijn gehoor voortdurend op de horloges zag kijken. Toen hij dat aan een ervaren ouderling vertelde, bemoedigde deze: „Geef niets dominee, zolang ze het horloge niet voor hun oor houden om te luisteren of het stil staat, is er niets aan de hand.” Tijdens een huisbezoek heb ik dat probleem voorgelegd aan mijn wijkouderling. Ik vertelde van mijn moeite om juist bij die dominee mijn ogen open te houden, terwijl bij andere dominees dit probleem doorgaans niet aanwezig was. Ik had namelijk de gedachte dat de oorzaak misschien bij die dominee kon liggen, bij zijn manier van verkondigen. Dit pakte echter anders uit. De ouderling keek me vriendelijk aan. „Broeder”, was zijn antwoord, „dat ligt bij jou, dan is je ruitje beslagen. Je moet maar veel bidden om

met wat Paulus in Rom. 1:20 schrijft: eis to einai anapologètoes — zij (de mensen) zijn voor God niet te verontschuldigen in hun ongelof. Het is juist Schilder (om hem nog even te noemen) die hier zo sterk op gewezen heeft.

Maar toch behoren wij prof. Miskotte te eren omdat hij met vrome eerbied gewaakt heeft over het geheim van het Woord. „Opdat niet de filistijnen, de onbesnedenen komen...” — die zorg doortrekt alles wat hij gesproken en geschreven heeft.

In die zorg verdient hij onze navolging.

de Heilige Geest.” Beschaamd heb ik toen geknikt, natuurlijk... mijn ruitje was beslagen, hoe had ik ooit anders kunnen denken. Ik heb toen nog een stel ruitewissers gekocht, maar dat zijn onhandige dingen in het gebruik, dus het is bij die dominee een probleem gebleven.

Deze geschiedenis schoot mij te binnen bij het lezen van de voortreffelijke artikelen van dominee Van de Brink over het catechisatie-onderwijs. Centraal in deze artikelen staat de vraag hoe het goede en zeer heilige Woord van onze God wordt doorgegeven aan de kinderen van de gemeente. Blijkbaar leven er wat betreft het catechisatie-onderwijs de nodige vragen. Als een rode draad loopt door de artikelen de vraagstelling: zijn we met onze catechisatielessen op de goede weg? De pastor uit Schiebroek signaleert o.a. het verschijnsel dat het catechisatie-onderwijs sterk beïnvloed is door de leerpsychologische school van Herbart, die als uitgangspunt had dat veel weten ook veel begrijpen is. Hij waarschuwt voor het intellectualisme, nl. dat weet-hebben van iets nog niet wil zeggen dat je het dan ook hartelijk lief hebt. In het derdende hoofdstuk van de brief aan de Corinthiërs wordt door Paulus over deze zaken klare wijn geschonken. Nu heeft de pastor — niets gebeurt bij geval — enige boeken over didaktiek geraadpleegd. Dat is hem blijkbaar niet tegengevallen, want aan het einde van zijn eerste artikel speelt hij zelfs met de vraag of er onder de broeders didaktici zijn, die bij het nadenken over het catechisatie-onderwijs misschien een handje zouden kunnen helpen. Wat doet men eigenlijk binnen die didaktiek? De didaktiek is de wetenschap die bestudeert hoe een boodschap wordt doorgegeven aan een „ontvanger”. Een uitvoeriger definitie zegt dat de didaktiek de wetenschap is van de systematische, intentionele en continue hulp door leerkrachten verschaft in daartoe gespecialiseerde inrichtingen door middel van het centrum-goed aan zich vormende leerlingen op hun weg tot cultuurwezen¹⁾. Nu is

¹⁾ A. de Block, Algemene didaktiek, p. 28.

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

DE LEVIATHAN van Loch Ness (slot)

De Amerikaanse bioloog-onderzoeker dr Roy Mackal (van Schotse origine natuurlijk) is sedert 20 jaar aan de universiteit van Chicago verbonden. Hij heeft alle resultaten van de overlevering, de getuigenverklaringen, de foto's, de films en vooral van het wetenschappelijk onderzoek betreffende het Loch Ness monster in een boek gebundeld, dat deze zomer uitkwam. Het boek heet „The Monsters of Loch Ness” en de titel, meervoud, is al een uitdaging. Mackal waagt er zijn reputatie als bioloog mee, door het monster als soort serieus te nemen en datgene wat de apparaten daarvan registreerden in de publiciteit te brengen. Hij was verbonden aan het onderzoeksbureau, dat 10 jaar lang stelselmatig Loch Ness observeerde. Zo kon hij beschikken over foto's, films, waarnemingen door sonar, geluidsonderzoek, stroboscopische camera's en andere wetenschappelijke methoden.

De inleiding begint met de volgende regels:

„De vragen, waar ik het meest voor kom te staan wanneer het over het Loch Ness fenomeen gaat, luiden: geloof je werkelijk dat er een monster is? Hoe kreeg je er mee te maken? Heb je het gezien? — De eerste en de laatste vragen worden beantwoord in de volgende hoofdstukken. In feite (of er nu wel of niet grote dieren in Loch Ness aanwezig zijn en die zijn er) gaat dit boek er helemaal over. Massa's onzin is er geschreven over het beroemde „Loch Ness Monster”. Dientengevolge kan men het niemand kwalijk nemen, die de hele zaak als kolder beziet. Ik heb geprobeerd de feiten zonder verfraaiing op te dissen, in het geloof dat de volle naakte waarheid een van de meest boeiende uitdagingen in het menselijk onderzoek betekent. De lezer moet zelf maar oordelen, of mijn conclusies redelijk zijn”.

Zijn boek bevat drie delen. Het eerste gaat over het onderzoek van de feiten. De verschillende expedities van 1965 tot 1970 worden beschreven. Wetenschap en marine komen hier al aan te pas.

Het tweede deel behandelt de ooggetuigenverslagen, de foto's, de films en de sonarbeelden. Bij de ooggetuigen geeft Mackal, als bijlage, 251 genummerde rapporten weer; het eerste is het bekende verslag van Columba uit 565, het laatste van augustus 1969. In kolommen heeft hij, voorzover mogelijk, aangegeven: datum en uur, de namen van de waarnemers, de tijdsduur dat de dieren zich lieten waarnemen, de weersomstandigheden, de toestand van het water en de afstand tot het waargenomen dier. Uit al deze gegevens zijn conclusies getrokken. Wanneer men gewoonlijk bij goed weer of kalme waterspiegel iets waarnam was dat niet omdat het monster dit prefereren zou — maar omdat niemand bij regentuien naar het meer gaat kijken. Dat de waarnemingen alleen op voor het publiek toegankelijke plaatsen geschieden zegt niets ten aanzien van de door bossen begroeide delen. En niemand kan zeggen, of de dieren niet ook 's nachts boven water komen.

In het derde deel passeren de kandidaten de revue. Stelselmatig wordt nagegaan, of geen der thans bekende diersoorten in aanmerking komt om met de leviathan te worden verward. Vervolgens worden vormen en afmetingen nagegaan, in verband met andere diersoorten. De milieuomstandigheden, voedsel, zuurstof, temperatuur enzovoort zijn op alle diepten gemeten: er blijken miljoenen zalmen in Loch Ness te leven. Het gedrag van de betrokken diersoort wordt nagegaan; de verschillen met walvissen, zeehonden en andere kandidaten krijgen de aandacht. Daaruit worden conclusies getrokken. Na een epiloog is een boekwerk van 223 bladzijden compleet — maar de bijlagen maken het totaal op 401 pagina's. Dit materiaal, tesamen genomen, gaat te ver voor legende, bijgeloof, gezichtsbedrog, massasuggestie of practical jokes. Wie, zoals schrijver dezes, reeds vele jaren open stond voor de werkelijkheid van een tot nu onbekende pre-historische diersoort, ziet zich volkomen bevredigd door de resultaten van langdurig, moeilijk, bespot en bespottelijk wetenschappelijk onderzoek.

—O—

De schrijver Roy Mackal noemt 127 boeken, die voor zijn publicatie van belang zijn geweest. Daaronder bekende schrijvers als Maurice Burton en Tim Dinsdale. Vele van hen beschrijven zee-monsters, leviathans of zeelangen. De een aanvaardt gegevens, die de ander als waardeloos terzijde legt. Ook Mackal heeft veel materiaal als waardeloos of niet voldoende overtuigend terzijde gelegd. Van de 17 geanalyseerde foto's beschouwt hij slechts 5 als waardevol bewijsmateriaal. Diverse films, met bijval door anderen begroet, worden door hem bekritiseerd.

Deze kritische instelling verhoogt uiteraard de positieve conclusie van Mackal: „ik concludeer dat een groep matig grote visetende dieren

Vervolg van pag. 335

Dan is je ruitje beslagen

het met die didaktiek een beetje vreemd gegaan. Natuurlijk is er al vele jaren geschreven over allerlei didaktische onderwerpen. Zulke onderwerpen zijn b.v. zelfwerkzaamheid, differentiatie, aanschouwelijkheid en totaliteitsonderwijs. Het probleem daarbij is dat dit afzonderlijke onderwerpen zijn, die het onderwijsproces stellig sterk kunnen beïnvloeden, maar dat het totaalbeeld van het onderwijsproces onvolledig is gebleven. Zulke onderwerpen gaan dan een eigen leven leiden, treden buiten hun oevers en lijken door niets en niemand meer te stuiten. Ze kunnen dat doen omdat het beeld van het gehele (!) didaktisch proces vaak ontbreekt. Nu heeft Van Gelder²⁾ erop gewezen, dat evenals in sociale processen, ook in het didaktisch proces een doel, een beginsel, een keuze van werkwijze, een uitvoering en een bepaling van resultaten onderscheiden kan worden. Dit proces heeft hij als volgt geschematiseerd:

- I. Doelstellingen.
- II. Beginsituatie; kennisniveau ervaringsniveau
- III. Onderwijsleersituatie
 - III.1. Leerstof; keuze en ordening
 - III.2. Didaktische werkvormen; leer- en hulpmiddelen
 - III.3. Leerpsychologie leeractiviteiten
- IV. Uitvoeringsprocedures
- V. Het bepalen van resultaten.

Het lijkt erop dat dit model de didaktiek uit haar geïsoleerde vraagstellingen verlost, anders gezegd: de didaktiek van de didaktiek begint vorm te krijgen. Van Gelder wordt zelfs optimistisch als hij stelt: „Deze behoefte aan verscherping van de problemen treedt in het bijzonder op bij didaktische experimenten en bij scholenexperimenten. De hulpmiddelen voor de verscherping van de problemen vatten we samen onder de methode van de didaktische analyse. Doordat te weinig aandacht is besteed aan het verzamelen, beproeven en systematiseren van deze middelen van de didaktische analyse, lijkt het, of de didacticus over onvoldoende hulpmiddelen beschikt. Een beknopt, systematisch overzicht geeft ons echter zoveel materiaal, dat op dit punt aan de toekomstige ontwikkeling van de

didaktiek niet getwijfeld hoeft te worden.”³⁾

Het is duidelijk dat hij dit model beschouwt als een uitgangspunt voor verder empirisch en theoretisch onderzoek. De verleiding wordt nu wel erg groot om het röntgenapparaat van deze didaktische analyse te plaatsen op de smalle (?) borstkas van ons catechisatie-onderwijs.

²⁾ L. van Gelder, Didaktische analys, p. 24.

We kunnen dan beoordelen of het optimisme van deze hoogleraar gerechtvaardigd is. Tevens kunnen we dan bezien of er ooit eens een werkgroepje gevormd moet worden om verder te denken over het catechisatie-onderwijs, eventueel met behulp van het genoemde model.

De Heer Coenraads is als docent didaktiek verbonden aan de Lerarenopleiding voor het Landbouwonderwijs te Dronten.

Verschenen:

DE HULP BIJ BIJBELSTUDIE
over het boek

DANIËL

van de hand van ds W. G. Visser te Utrecht.

Bestellingen kunt u doen door het bedrag over te maken op giro 575663 t.n.v. G. de Kruijf, Waterhoenlaan 60, Zeist, volgens de hier volgende opgave: 1 ex. f 2,50; 5 ex. f 11,75; 10 ex. f 23,—; 25 ex. f 68,—, exclusief portokosten.

De verschuldigde PORTOKOSTEN zijn voor 1 ex. f 1,20; tot 3 ex. f 1,70; tot 6 ex. f 2,75; tot 12 ex. f 4,—; tot 24 ex. f 5,—.

★ Denkt u vooral aan de portokosten! ★

³⁾ L. van Gelder, Didaktische analyse, p. 20.

Loch Ness bewoont. Deze dieren zijn matig groot ten aanzien van andere diersoorten in het algemeen — maar groot vergeleken bij andere zoetwaterdieren."

Hij zegt dat tussen 1933 en 1963 plm. 3000 rapporten zijn binnengekomen. Dat zijn 100 per jaar. Daarvan vallen er 90 af wegens kans op fouten, dwalingen, verkeerde interpretatie en soms opzettelijk bedrog. De tien waardevolle waarnemingen per jaar, sinds het regelmatig onderzoek begon, steunen echter de zienswijze: dat een vaste bevolking van dieren, die goed aangepast zijn aan de mogelijkheden van Loch Ness, aanwezig is en ze bestrijden de idee als zou er slechts een enkel „monster" bestaan.

De reptielachtige dieren kunnen onder water ademen, hebben de oppervlakte bepaald niet nodig. Daarom zijn ze zo zelden boven water te zien. De snelheid van klimmen en dalen wijst op het ontbreken van zwemblazen (als vissen bijvoorbeeld); wijst meer in de richting van zee-alen of zoogdieren, hoewel ze dat niet zijn. Het vermogen om aan de oppervlakte van het water met snelheden van 16 km/u of meer te zwemmen wijst op een sterke staart. Dit betekent, dat ze minder goed te land zijn.

Er zijn waarnemingen van deze diersoort op het land geweest (hoewel veel zeldzamer) en wel van exemplaren, die zo snel mogelijk na ontdekking weer te water gingen. De beschrijvingen komen overigens onderling wel overeen en geven enige aanvulling op wat in het water gezien is. Een aantal schoolkinderen wees in 1930, na zulk een ontmoeting, eenparig het beeld van de plesiosaurus aan, als het door hen waargenomen dier.

—o—

Daar valt de naam: plesiosaurus. De waargenomen dieren in Loch Ness hebben een lange, giraffe-achtige hals, een kleine kop, een zwaar bultig lichaam, uitlopend in een lange, machtige staart; voorts vier zwempoten, waarmee het zich moeilijk te land maar zeer snel in het water beweegt. De dieren leven alleen van vissen. Deze beschrijving doet het meest aan de plesiosaurus denken.

Het gaat dan om een diersoort, die voor miljoenen jaren in Europa heeft gewoond. De soort heette te zijn uitgestorven en alleen daarom al kwam hij niet in aanmerking voor Loch Ness. Andere thans bekende diersoorten komen nog minder in aanmerking. En, zegt Mackal, de dierkundigen hebben in korte tijd al twee zware dreunen moeten incasseren: eerste de coelacanth, een primitieve vis, die al 70 miljoen jaar

heette te zijn uitgestorven, werd in 1938 voor West-Afrika uit grote diepte levend boven water gebracht; vervolgens de neopilina, een kleine primitieve mollusk, die 300 miljoen jaar moest zijn uitgestorven, werd in 1957 levend aangetroffen. Waarom dan de plesiosaurus nog langer uit te sluiten?

—o—

Al met al zijn de vragen niet opgelost. Slechts is aangetoond dat er — vrij dichtbij en op het ogenblik dat dit artikel geschreven wordt slechts op 80 km afstand — een diersoort leeft, binnen een afgesloten reservaat, die zich de eeuwen door als legendarisch liet benaderen. Een diersoort, die op grote diepten van zalm leeft, zich zelden laat waarnemen, vertrouwd is met een temperatuur van 6 graden Celsius en onder water kan ademen, paren en baren. Een diersoort vervolgens, die door zijn ongewoon uiterlijk, grote kracht en grilligheid altijd angst en ontzetting heeft verwekt bij zijn ontmoetingen met mensen.

Geen wonder dat Dinsdale, die verschillende watermonsters en zeeslangen bestudeerde, hier van leviathan spreekt, anderen van „monsters". Er zijn meer onbekende en (daarom) afschrikwekkende wezens waargenomen: in Ierland, in Schotland, in Tibet, in Zuid-Amerika. Iemand die verhalen over onwaarschijnlijke waarnemingen al te snel gelooft helpt de waarheid evenmin als wie de waarnemingen categorisch verwierpt. Het onderzoek van de laatste tien jaren is ten aanzien van Loch Ness positief uitgevallen.

Daarmee weten we nog volstrekt niet zeker, hoe de leviathan van Job en Jesaja, van psalm 74 en psalm 104 er heeft uitgezien. Maar toch zijn we misschien iets verder gekomen. We kunnen ons wat beter voorstellen, hoe dieren uit de verre oudheid, die slechts een beschrijving, een legendarische tekening nalieten, er kunnen hebben uitgezien. De plesiosaurus was waarschijnlijk al lang „uitgestorven", toen Noach zijn ark bouwde (de ark, die trouwens geen vissen of reptielen zal hebben bevat); maar de naam van Leviathan, van een verschrikkelijk zee-monster, was blijven hangen. Bij Job, bij Asaf, bij Jesaja duikt hij op: als een naam, die genoemd en begrepen kon worden.

De Leviathan is een schepsel Gods, geformeerd zoals de mens geformeerd is, uit aards materiaal. Hij eet, als alle predatoren, om niet gegeten te worden. Hij jaagt en is de laatste jaren bejaagd. Kortom hij is een deel van deze schepping, valt onder de zaken waarmee de kinderen der mensen zich hebben bezig te houden. En ook hij toont in al zijn eigenaardigheden de grote kracht Gods.

G. JANSSEN — NIJVERDAL

De diakenen

★ Geest en ambt

Over de diakenen zouden we nog afzonderlijk spreken. Ze worden door Paulus naast de opzieners en in één adem met dezen genoemd, Fil. 1:1, 1 Tim. 3:8-13. Hieruit en uit het feit, dat ze blijkens de tweede Schriftplaats aan bepaalde vereisten moeten voldoen, mogen we concluderen dat we in het diaconaat niet met een „spontane" dienst te doen hebben als bij die van de profeten, maar met een ambt, waartoe de dragers ervan werden gekozen en aangesteld.

De vraag of we de oorsprong van dit ambt in Hand. 6 te zoeken hebben, wordt zowel bevestigend als ontkennend beantwoord. Bij hen, die de vraag ontkennend beantwoorden weegt zwaar dat „de zeven", die gekozen worden m.h.o. op de bediening van de tafelen nergens diakenen worden genoemd. Maar hier staat tegenover dat deze bediening van

de tafels wel degelijk een middel was voor de verzorging van behoeftigen. Het waren immers weduwen, die bij de dagelijkse verzorging verwaarloosd werden.

Het is wel waar dat in elk geval twee van de zeven ook op de voorgrond traden bij de evangelieverkondiging, maar hiervan kan het volgende gezegd worden: Stéphanus kon dat ook al wel voordien gedaan hebben en juist daardoor bekendheid hebben verkregen in de gemeente. Het ligt voor de hand dat hij dan naast de verzorging der armen toch ook is blijven prediken. Van de tweede — Filippus — wordt zijn werkzaamheid in het evangelie verhaald ná de verstrooiing van de gemeente door de vervolging, Hand. 8:3-5. Daardoor kan er voor Filippus in Jeruzalem geen werk als armenverzorger meer zijn geweest of kan het voor hem onmogelijk zijn geworden daar dat werk te doen. Als man vol van Geest (Hand. 6:3) heeft de Here hem toen voor ander werk gebruikt.

In elk geval hebben „de zeven" enige tijd als armenverzorgers gefungeerd, daartoe gekozen door de gemeente en aangesteld door de apostelen, met oplegging der handen, vers 3-6.

Weliswaar horen we later niet meer van diakenen te Jeruzalem, hoewel daar toen zeker armoede was — 2 Cor. 9 —, maar dit doet het tot nu toe genoemde niet teniet en kan samenhangen met de opzet van Lucas' verhaal in Handelingen, waarin het in eerste instantie gaat om

de verbreiding van het Evangelie voor Jeruzalem over heel de wereld, tot het door Paulus het centrum der wereld bereikt heeft: Rome, de keizerstad.

De geschiedenis van de na-apostolische tijd heeft de diaken tot helper van de bisschop gemaakt en hem een speciale taak in de godsdienst oefeningen gegeven. Maar daarvoor vinden we in het Nieuwe Testament toch geen grond.

Wel is het waar dat het werkwoord, waarvan het zelfstandig naamwoord diaken komt oorspronkelijk de dienst aan de tafel aangeeft, maar dit zal toch niet de avondmaalstafel zijn, zoals Beyer zegt in Kittels Woordenboek op het N.T., al. 2, pag. 92. We moeten hier denken aan Hand. 6, waar de dienst der tafelen in duidelijk verband gebracht wordt met de armenzorg. Het is mogelijk dat deze zo plaats vond dat men gemeenschappelijk aan tafels at, waarbij de rijken brood meenamen voor de armen — vgl. de liefdemaaltijden — of dat er aparte tafels voor de behoeftigen werden ingericht — zie Grosheide in Commentaar op Handelingen, I, 195.

De vraag naar de oorsprong van het diakenambt blijkt nogal wat moeilijkheden te geven. Misschien is de formulering zelf daaraan ook wel debet en kunnen we beter vragen waar we voor het eerst van aanstelling van diakenen gesproken vinden, want de oorsprong ligt toch eigenlijk in de wil van Christus en Zijn Geest. Wanneer we onder diakenen

armenverzorgers verstaan dan vinden we er zonder vermelding van de naam voor het eerst in Hand. 6 gesproken. Gezien de in de aanvang nog vloeiende grenzen tussen ambten en diensten en de verschillende benamingen hiervoor kan het niet gebruik van de naam geen instantie vormen tegen de mening dat we in Hand. 6 voor het eerst over speciale armenverzorgers als ambtsdragers der gemeente gehandeld vinden en zulks in verband met de daar gebleken behoefte.

—o—

Het woord diaken komt van het werkwoord diakonein. Dit heeft als eerste betekenis: bij de tafel (be)dienen, vgl. Luc. 17:8, dan ook voor de gasten zorgen, Marc. 1:31, Luc. 10:40.

Het is bij uitstek het woord voor het christelijke liefdebetoon tegenover de naaste, in navolging van Christus, Marc. 10:45. Dit kan met woord en daad, 1 Petr. 4:10. Als het met de daad geschiedt, wordt dit zonder meer dienen genoemd.

—o—

Het ambt van de diakenen wordt in het N.T. nergens duidelijk omschreven. Wanneer we echter bedenken dat voor de vele werkzaamheden en diensten bepaalde functionarissen worden genoemd: apostelen, profeten, evangelisten, herders en leraars, presbyters en episcopaten of oudsten en opzieners, dan zullen we wel niet mistasten wanneer we voor de ga-

ven en diensten als het dienen (1 Petr. 4:10) het meedelen, het barmhartigheid bewijzen, 1 Cor. 12:7 en 8, bekwaamheid om te helpen (1 Cor. 12:28) in de diakenen de aangewezen functionarissen zien, bij wie dit alles tot een ambtelijk taak wordt, gelet ook op de oorspronkelijke zin van het woord dienen. Dat deze ambtelijke taak het onderlinge liefdebetoon met de daad ook t.a.v. de behoeftigen niet terzijde wil stellen, volgt uit de aard van de gemeente als lichaam van Christus, waarvan alle leden elkaar nodig hebben, 1 Cor. 2:12 e.v. De diakenen hebben hieraan echter leiding te geven en verwaarlozing van sommigen (Hand. 6:1) te voorkomen. Dit alles natuurlijk voor wat materiële hulp betreft, wanneer daaraan behoefte is. Maar naast het materiële is er ook de zorg in ziekte en ouderdom. Dat er in dit opzicht voor de diakenen een rijke taak in leiding geven en hulp bieden bestaat, behoeft niet nader te worden aangetoond. Hun eigen gemeente vraagt ook nu hun eerste zorg.

★ Geest en ambt

Wanneer we zo de blijvende ambten

zien in het geheel van de ontwikkeling in het Nieuwe Testament wordt het ons duidelijk dat er van een tegenstelling tussen Geest en ambt in het N.T. geen sprake is. De Geest neemt het ambt in zijn dienst en concentreert daarin een bepaald deel van zijn werkzaamheden als de Geest van Christus.

Christus gaf Hem aan de apostelen toen Hij als de Opgestane hen tot zijn dienst riep: Joh. 20:21 en 22: Gelijk de Vader Mij gezonden heeft, zend Ik ook u. En na dit gezegd te hebben blies Hij op hen en zeide tot hen: Ontvangt den Heiligen Geest, vgl. ook Hand. 1:8. Paulus weet zich door de Heilige Geest geleerd, 1 Cor. 2:13. De apostelen en hun helpers hebben het Evangelie gebracht door de Heilige Geest, 1 Petr. 1:2. Van de ouderlingen heet het dat de Heilige Geest hen tot opzieners gesteld heeft, Hand. 20:28.

Deze uitspraken zouden met vele te vermenigvuldigen zijn. Het Nieuwe Testament trekt hier de lijn van het Oude door. Want ook daarin is het de Geest, die aan de ambtsdragers geschonken wordt om hun ambt te kunnen vervullen. De zalving met olie is hiervan een welsprekend bewijs, 1 Sam. 10:1 en 6 e.a.

De tegenstelling tussen de door de Geest

toegeruste en de ambtelijke georganiseerde kerk is daarom niet Bijbels. De verworping ervan moet ons echter niet doen denken dat hier van een automatisme sprake is. Door gemeente en ambtsdragers moet steeds bedacht worden, dat de Geest alleen geschonken wordt in de weg van het geloof en op het gebed. Daardoor moet alle ambtelijke arbeid gedragen worden. Paulus, de grote apostel, vraagt de voorbede van de gemeente om het Woord van God met vrijmoedigheid te verkondigen, Ef. 6:19.

—o—

We hebben er intussen wel op te letten dat de Geest zichzelf niet in het ambt opsluit. De gemeente als geheel heeft de zalving met de Geest, 1 Joh. 2:20 en daarin zijn haar leden in staat en geroepen elkaar te vermanen en op te bouwen, 1 Thess. 5:11, te leren en terecht te wijzen, Col. 3:16.

De Geest is ook nu nog vrij om in verband met de telkens wisselende situatie van de kerk gaven te verlenen die in bepaalde behoeften voorzien zonder dat ze direct een ambtelijk stempel behoeven te ontvangen. Ik denk aan het leiding geven aan jeugdwerk, onderricht aan de

jeugd, bezoeken van zieken, evangelisatie, beheer van stoffelijke goederen e.a. We zouden met enige goede wil hier van diensten kunnen spreken, die in onderling overleg als zodanig erkend worden. Dat geeft te meer vrijmoedigheid om deze gaven te benutten en komt de orde in de gemeente ten goede, vgl. voor het belang daarvan 1 Cor. 14:40. Aan deze gaven kan zo de volle ruimte worden geboden en bepaalde ambtsdragers worden minder belast. Van de zijde van het ambt mag geen concurrentie worden gevreesd, terwijl aan het ambt zijn plaats wordt gelaten. Zo kan ook in onze tijd gevolg gegeven worden aan de opwekking van Petrus, in dezelfde brief, waarin hij onderwerping aan de oudsten vraagt en hun hun taak op het hart bindt (1 Petr. 5:5 en 1): Dient elkander, een ieder naar de genadegave, die hij ontvangen heeft, als goede rentmeesters over de velerlei genade Gods. Spreekt iemand, laten het woorden zijn als van God: dient iemand, laat het zijn als uit kracht, door God verleend, opdat in alles God verheerlijkt worde, door Jezus Christus, wien de heerlijkheid is en de kracht, in alle eeuwigheid." Amen. 1 Petr. 4:10 en 11.

C. VEENHOF — KAMPEN

Ten slotte

In enkele artikelen heb ik het een en ander gezegd over het pas opgerichte seminarie. In een laatste wil ik dit gebeuren nog in een wat wijder verband bezien. Ik wil daarbij uitgaan van wat ik in een Overijssels dagblad las.

Met grote letters stond n.l. als kop boven een artikel *Christelijke Gereformeerden zeer verontrust over oprichting Seminarie*.

Iedere lezer begrijpt wel wat er daarop volgde.

Deze verontrusting onder de Chr. Geref. broeders kan ik volledig begrijpen. En ik sta daarin zoals men gemerkt heeft geheel aan hun zijde. Al is er bij hen en bij mij er uiteraard wel enig verschil in de achtergrond van die verontrusting.

Inderdaad: ik kan die verontrusting van vele christelijke gereformeerden ten volle begrijpen.

Zij hebben allen ter dege goed kennis genomen van het feit dat het Convent onzer Kerken meer dan eens aan jongelui die predikant wensten te worden het advies heeft gegeven in „Apeldoorn” te gaan studeren. En dat het besluit daartoe steeds met *algemene stemmen* werd genomen.

Nu lezen ze tot hun stomme verbazing van de oprichting van een seminarie! En dat nog wel omdat de *bestaande* opleidingsinstituten laboreren aan een verheffen van „de” wetenschap boven de Heilige Schrift. Tot die „bestaande” opleidingsinrichtingen behoort uiteraard ook hun „Apeldoorn”!

Ze beseffen daarbij dat de kritiek op hun „Apeldoorn” wel zeer ernstig moet zijn. Want het is geen kleinigheid als men in afwijking van wat eerst eenparig werd besloten een seminarie gaat oprichten dat, zal het ook maar op iets lijken, enkele tonnen per jaar zal vragen — om maar niet te spreken van een minimaal competent personeel.

☆☆☆

Zoals uit het gezegde blijkt is door de oprichting van het seminarie de verhouding van onze kerken tot de chr. geref. in geding gekomen. En wel op een haar frustrerende wijze.

Men weet het: sinds de Vrijmaking van 1944 hebben onze kerken verklaard — en dat deden ze met al de

ernst van kerkelijke uitspraken: Wat ons betreft bestaat er geen enkel bezwaar om onmiddellijk een vereniging met de Chr. Geref. Kerken aan te gaan! Onze kerken zagen dat als een goddelijke opdracht. Prof. K. Schilder heeft daarom met alle energie en bewogenheid geworsteld om die vereniging tot stand te zien komen.

Ik heb hem meermalen horen zeggen: Ik heb er twintig jaar kerkelijke moeite en de Kamper Hogeschool voor over. Hij wilde dus de Kamper Hogeschool wel laten verdwijnen „in ruil” voor die kerkelijke vereniging! Want Schilder „zag” de KERK. En daarom was hem de Kerk liever dan de School. Hij heeft heel zijn leven gevochten tegen de degradatie van de kerk tot een club van gelijkgezinden.

In De Reformatie schreef hij letterlijk: „Ik ben vast overtuigd dat God wil, dat de Chr. Gereformeerden en wij gaan samenleven. Die overtuiging heb ik allang vóór de vrijmaking uitgesproken en die zat er juist achter, als ik tegen de m.i. onjuiste tekening van de tussen hen en ons aanwezige situatie fel opponeerde.” En: „Als wij met de Christelijke Gereformeerden vanwege eigenwillige redenen niet *willen* samenkomen, verbeuren wij het recht, onze congregatie aan te dienen als een van God in en voor ons land met zijn zegen bekroonde en met zijn waarmerk voorzien.”

Waar Schilder naar hunkerde, maar wat hij niet heeft mogen zien, hebben wij beleefd en beleven wij elke dag: een al meer groeiende *herkenning* van Christelijke Gereformeerde en onze kerken van elkaar als kerken van Christus en een elkaar ook *metterdaad erkennen* van elkaar als zodanig.

En *moet, mag* deze verheugende ontwikkeling, waarin we de werking van de Heilige Geest mogen zien gefrustreerd worden door een tweërlei opleiding met alle gevolgen van Dien?

En nu zegge men niet: dat was onze bedoeling niet en dat zal zo'n vaart niet lopen! — Wie de geschiedenis van de Kerk, van het begin af, en speciaal van de laatste eeuw weet, *ziet* eenvoudig, dat er geen effectiever middel is om richtingen te kweken en scheuringen te veroorzaken dan juist verschil in opleiding van predikanten!

☆☆☆

Ik wil in dit verband de kring van belangstelling nog wat wijder maken.

Zijn wij er wel van doordrongen dat wij leven temidden van de puinhopen van wat wel het „Calvinistisch Reveil” of „het Wonder van de 19de eeuw” is genoemd?

De tijd dat er een christelijke regering ons land bestuurde is voorbij. Eveneens die waarin een krachtige reformatorische politieke partij in ons land invloed uitoefende. Er is nu een C.D.A. Maar niemand kan precies zeggen wat de door haar opgeheven leus: evan-

gelische inspiratie betekent! En laat men daarbij niet over het hoofd zien dat in de tijd waarin de roomse *politieke* partij gaat samenwerken met de reformatorische, de rooms-katholieke *arbeidersorganisaties* fuseren met het godsdienstloze linkse, veelal rode N.V.V. en de rooms-katholieke *ondernemersorganisatie* met de *liberale* dito. En uiterst „rechts” opereren maar liefst vier politieke groeperingen — S.G.P., G.P.V., R-ef. P-olitiek C-ontact en R-ef. P-olitieke F-ederatie die, om het zacht te zeggen, het niet zo best met elkaar kunnen vinden en die uiteraard op de vorming van de regering en het regeringsbeleid geen enkele wezenlijke invloed kunnen uitoefenen.

Ieder weet voorts hoe het met het onderwijs is gesteld. De geschriften van de „Unie School en Evangelie” tonen aan dat er op het terrein van het christelijk onderwijs op alle essentiële punten een diepgaand verschil van opvatting bestaat. Men bestudere maar eens de beide brochures: „Een gids — twee wegen” en „Centrum en omtrek”. Na meer dan een eeuw christelijk onderwijs is dat uiteindelijk in een identiteitscrisis geraakt die tot in de wortel gaat.

En wie zeggen voor authentiek reformatorische onderwijs te strijden gaan alweer in minstens een half dozijn organisaties uiteen!

☆☆☆

En moet ik in dit verband nog de Gereformeerde Kerken noemen?

Deze gaan jaar op jaar in ledental achteruit. Juist dezer dagen konden we daar weer van lezen.

Maar dat is niet het ergste. Erger is dat de nieuwe historistische theologie volgens welke het Oude Testament het geloofsgetuigenis van het Joodse volk en het Nieuwe dat van de oude christelijke kerk is en dus de Heilige Schrift wel „bron” maar geen „norm” der waarheid is en de absoluteheid van de christelijke religie en de exclusiviteit van het heil in Christus wordt aangetast steeds verder doordringt. En ten aanzien van de kern van het Evangelie „vrede door het bloed des kruises” werd wel een goede leeruitspraak gedaan maar wordt niet *metterdaad gehandhaafd* dat deze ook de kern van de prediking moet zijn van *allen* die een kansel beklimmen.

Hoezeer deze historische theologie doordringt bleek enkele dagen geleden bijzonder duidelijk uit een sympathieke recensie in „Trouw” van een, laat ik maar zeggen, „kinderbijbel”. Ze is er een van het boek „Woord voor Woord” van Karel Eykman en Bert Bouman. Het boek geeft 96 verhalen uit het Oude Testament en begint bij de Babylonische ballingschap! „Trouw” zegt daar dan het volgende van:

„Hier zijn de eerste zinnen van deze vertelling. „Toen de mensen daar in Babylonië zaten, hadden ze niets meer. Geen tempelgebouwen, niets. Ze hadden alleen nog maar hun verhalen over God en de mensen. En

met hun verhalen hielden ze de moed er in. Ze gingen nu ook meer nadenken over hoe het begonnen was met God en de aarde en hoe het toch kan dat mensen slecht kunnen zijn terwijl ze door God goed bedoeld zijn. Daarover vertelden ze elkaar ook verhalen. *Dat zijn niet verhalen die vertellen wat echt gebeurd was, het zijn verhalen om iets uit te leggen van de manier waarop God met de mensen om wil gaan.* Daarom zijn het zulke belangrijke verhalen. Het zijn trouwens ook mooie verhalen."

Theologen zullen wel een naam weten voor deze aanpak en beschouwing, ik stel alleen vast dat je op deze manier terstond voorkomt (!!!) dat kinderen de bijbel (toch) gaan beschouwen als een veredeld sprookjesboek, en óók dat ze bij het opwassen met de verpakking ook de boodschap weggooien. Er komt bij dat Karel Eykman geweldig goed vertellen kan en dat Bert Bouman geweldig goed kan tekenen. Beide kunstenaars laten heel rechtstreeks merken dat we in de bijbel met levende mensen te maken hebben, zon-

der dat ze op een flauwe manier aan 't actualiseren slaan. Ik geef weer een citaat, nu uit het woord vooraf van Karel Eykman:

"Nu is het niet zo, dat het in die verhalen alléén maar over God gaat. Het gaat net zo goed over mensen. Maar aan die mensen is te merken dat ze hun God hebben leren kennen en over dat soort mensen gaat dit Woord-voor-Woord-boek. *Abraham was een van de eersten die wilden gaan zoeken náár hoe God kan zijn.* En na hem waren er telkens weer anderen die erachter wilden komen. Ze deden dat allemaal op hun eigen manier en *allemaal ontdekten ze weer iets nieuws.* Ze merkten dat God toch anders en ook méér was dan ze zich hadden voorgesteld."

Men merkt dat de „verpakking-met-inhoudstheorie ten aanzien van de Heilige Schrift nu óók de kinderlektuur heeft bereikt.

En — door „Trouw" wordt gepropageerd.

☆☆☆

Nadat ik had nagedacht over wat ik in dit artikel zou schrijven en ik temidden van alles wat ik memoreerde onze kleine kerkengroep zag met daarin de poging om een „eigen" opleiding te creëren heb ik tot mijn troost nog maar eens Schilders fijnste geschrift doorgelezen: „„Ons aller Moeder" Anno Domini 1935". Die brochure is een antwoord op een „roepstem" die van drie Hervormde predikanten — „confessionele" — naar de Geref. Kerken uitging na de herdenking van de Afscheiding in 1934.

Schilder zegt daarin o.a. dit:

„We hoorden de eis stellen, dat de christenheid het ééns zou zijn in de kernbelijdenis: vrede door het bloed des kruises.

„Vrede door het bloed des kruises"! Is dat genoeg?

Schrijver dezes, sprekende voor zichzelf, antwoordt dadelijk: ja. Met weinig woorden kan men tevreden zijn. Het christendom van vandaag zou gered zijn, als ieder b.v. de twaalf artikelen geloofde.

We herzeggen: ge-lóóf-de."

Stichting Hulp aan Gedupeerde Ambtsdragers „H.G.A."

te Utrecht — opgericht 20 mei 1967

Meentweg 124, De Meern

Aan de Kerkeraden van
De Gereformeerde Kerken in Nederland

Hooggeachte Broeders,

Reeds enkele malen moesten wij ons tot U richten en uw hulp en bijstand inroepen voor ons werk en U het verzoek doen ons een collecte ten behoeve van onze stichting in uw rooster in te passen, dan wel ons een gift te zenden. In onze brief van het vorige jaar hebben wij een enigszins uitvoerige uiteenzetting gegeven van ons werk en van de stand van zaken toen. Misschien is het niet ondienstig hieruit iets te herhalen en dit overzicht bij te werken.

De stichting is ontstaan ten gevolge van de kerkelijke moeilijkheden in 1967 en volgende jaren die leidden tot het ontstaan van De Gereformeerde Kerken, meestal aangeduid als „buiten verband". Een aantal ambtsdragers kwam daardoor ook in financiële moeilijkheden. Sommigen kwamen los van hun gemeente te staan, anderen zagen hun gemeente gedecimeerd, waardoor deze kerken niet in staat waren hun predikant te onderhouden.

Aan onze stichting vloeide een stroom van gelden toe, zodat velen geholpen konden worden. Dit waren schone bladzijden in de geschiedenis van onze kerken. Vrijwel voor allen is in de loop der tijden een oplossing gevonden. De verwachting dat de stichting een „noodverband" zou zijn — en inderdaad was het dat — en een aflopende taak zou hebben, is niet zo spoedig als men dacht werkelijkheid geworden. Dit optimisme is niet vervuld. Thans is er nog één permanent geval. Tevens komen er nog „incidentele" gevallen voor en voorts „herleven" nog wel eens oude gevallen, omdat nieuwe calamiteiten ontstonden, die extra voorzieningen vroegen. Ook zijn er gecompliceerde gevallen. Uiteraard wordt contact gezocht met de plaatselijke kerk, indien die band er nog is. Soms ligt hulpverlening meer op de weg van de stichting S.E.V. Niettemin blijven er gevallen over, waar onze stichting — vaak ook mede — te hulp moet schieten.

Zoals het zich nu laat aanzien is er ongeveer f 20.000,— per jaar nodig. Meermalen is bepleit om deze zaak een meer rechtstreeks kerkelijk karakter te geven nu deze zaak langer duurt dan aanvankelijk gedacht werd. Hoe dit ook zij, in ieder geval zal in de moeilijkheden die er nu zijn, nog door de stichting moeten worden voorzien. En de behoeften zijn er niet anders door. Nu de bodem van onze „schatkist" weer te zien is, menen wij daarom vrijmoedig een beroep op de kerken en op alle broeders en zusters te mogen doen om ons te steunen en ons een collecte, een gift, of anderszins toe te staan.

Er zijn nog vele wonden uit de jaren 1967 en volgende, die schrijnen. Misschien kunnen we deze, waarvoor de stichting is opgericht, verzachten.

Wilt U uw bijdrage overschrijven op postrekening 2900 van de Amro bank te Utrecht ten gunste van de rekening H.G.A. 45.67.19.490 of rechtstreeks op laatstgenoemde rekening bij de Amro bank?

Met hartelijke broedergroeten,

Namens het bestuur van de stichting:

J. Kooiman, voorzitter, Doorn

J. G. van Oord, secretaris, Doorn

H. C. Smit, penningmeester, Livingstonelaan 570, Utrecht, tel. 030-890472

De redactie ontving ...

Getrouw tot in de dood, door de ondergrondse Russische kerkleider ds Georgi Petrovitsj Vins. Een inleidend hoofdstuk is van de hand van de Roemeense balling Sergiu Grossu. De prijs van het boek is f 8,25 en het is een uitgave van „De Ondergrondse Kerk", Groenekanseweg 2, Postbus 80, De Bilt.

Te midden van tijdgenoten en geestverwanten, door Ir. J. van der Graaf. Prijs paperback f 17,50. Uitgave J. H. Kok, Kampen.

Aart Romijn's Geert Dammers Triologie. Delen: De achtergrond, Het wonder der jaren en Het leven is goed. Deze vijfde druk kost f 24,50 en is een uitgave van Zomer en Keuning, Wageningen.

werk van de Gereformeerde Kerk-Zendingspanorama. Het zendingsken in Nederland 1946-1976, onder redactie van Dr J. van Brugge en Dr C. Trimp. In opdracht van de senaat der Theologische Hogeschool van de Gereformeerde Kerken in Nederland te Kampen, samengesteld ter gelegenheid van het afscheid van ds D. K. Wielen-ga J.Dzn, die ruim 30 jaren (1946-1976) als lector in de Zendingswetenschappen en de Ellenctiek aan deze Hogeschool heeft mogen arbeiden. Het boek is een uitgave van Ton Bolland, Amsterdam. Prijs f 24,50.

Het hoge Woord, Theologische bijdragen over het Schriftgezag van reünisten der Gereformeerde Theologen Studenten Vereniging „Voetius" te Utrecht ter gelegenheid van haar 75-jarig bestaan. Dit boek bevat artikelen van drs S. Meyers, drs A. Noordergraaf, Prof. dr S. van der Linde, ds H. G. Abma, Prof. dr H. Jonker, Prof. dr B. J. Oosterhoff, Prof. dr C. Graafland. Deze uitgave is verzorgd door uitgeverij Ton Bolland, Amsterdam. Prijs f 18,90.

Zes boekjes uit de Lantaarn-reeks onder redactie van Piet den Besten en Niek van Noort. De Lantaarn-reeks is een geheel nieuwe, Nederlandse serie informatieve boekjes voor jonge kinderen in de

leeftijd van 8 tot 10 jaar. Elk deeltje bevat 24 bladzijden tekst en illustraties. De titels van de eerste zes deeltjes zijn: Kunnen we van de wind leven?; De tijd verglijdt; Waar blijft ons afval?; Ratten! Opgespast!; Vechten tegen lawines; Cavia's thuis. Prijs per deel gebonden f 4,45; bij aankoop van 6 delen tegelijk is de prijs per deel f 3,95. Deze boekjes worden uitgegeven door Kok, Kampen.

H. Galenkamp — Dood of Leven? Abortus Provocatus. Publikatie 31 van de Groen van Prinsterer Stichting. Het is een uitgave van de Vuurbaak in Groningen, telt 96 bladzijden en kost twaalf gulden.

Inhoud — Een uitgave van Youth for Christ, 6e jaargang nr. 3. Hierin informatie over het werk van Youth for Christ. Adres: Hoofdstraat 269, Driebergen. De brochure is gratis op het adres in Driebergen te verkrijgen.

De mogelijkheid bestaat dat op één of meerdere van deze uitgaven in een recensie teruggekomen wordt.

Kerknieuws

BEDANKT voor Deventer (in combinatie met Langeslag): Ds K. H. de Groot te IJsselmuiden-Grathorst.

BEROEPEN te Kampen: Ds C. Bakker te Enschede-Zuid; te Haarlemmermeer-Oostzijde: Ds J. Scheltens te Zalk en Veecaten.

ARNHEM — Scriba voor de kerk van Arnhem is: J. G. Hoedeman, Huissensestraat 248, Arnhem, tel. 085-216850; praeses en preekvoorziening: A. Stout-handel, Bremstraat 66, Arnhem, tel. 085-423108.

HARDINXVELD-GIESSENDAM — Scriba is thans: A. W. van Eijk, Groot Veldsweer 41, Hardinxveld-Giessendam, tel. 01846-2498.

UTRECHT-CENTRUM — Uit het Kort Verslag van de Kerkeraadsvergadering van 11 oktober '76: „Van de kerkeraad van de kerk te Doorn is een schrijven ter tafel, waarin wordt voorge-

steld, dat de kerken van Baarn, Bilthoven, Breukelen, Bunschoten-Spakenburg, Culemborg, Loosdrecht en Utrecht in overleg een ruilingsrooster opstellen, waardoor een frequentere ruiling tussen predikanten van deze gemeenten tot stand kan komen. Gelet op het belang van een continu-verhouding tussen herder en kudde is de kerkeraad van oordeel, dat niet alle zondagen in dit ruilingsrooster opgenomen kunnen worden, maar dat onze predikant in zijn verantwoordelijkheid de vrijheid heeft te bepalen in hoeverre tegemoet gekomen kan worden aan het voorstel van de kerk te Doorn.

HAREN (Gron.) — In het Mededelingenblad van de gereformeerde kerk te Haren d.d. 23 okt. '76 kwamen wij in de rubriek: „Uit en voor de gemeente” het volgende tegen van de hand van de redacteur H. L. Faber:

Deze keer wil ik nog even terugkomen op de *gemeentevergadering* welke we op donderdag 23 september hebben gehad. Dit was een goede avond waar werd gesproken over het beroepingswerk. Diverse mogelijkheden werden door de kerkeraad genoemd en met elkaar besproken. Aan het eind van de vergadering hebben de aanwezigen een „enquête”-formuliertje ingevuld zodat de kerkeraad een zeker inzicht kon verkrijgen omtrent de gevoelens in de gemeente. Uiteraard is een enquête maar een zeer betrekkelijke zaak. We hebben dat pas weer gezien uit de zeer verschillende resultaten en gevolgtrekkingen die er waren bij de peiling van de publieke opinie inzake de politiek. Omdat op de gemeentevergadering ook verscheidene gemeenteleden afwezig waren kan de uitslag van deze „enquête” niet gelden als stem van de gehele gemeente. Wel is uit de enquête gebleken, dat de meerderheid kiest voor het beroepen van een eigen predikant, die in verband met onze beperkte financiële mogelijkheden een nevenfunctie heeft. Een ruime minderheid zag onze financiële mogelijkheden wat gunstiger en wilde toch nog graag proberen een predikant te beroepen geheel voor eigen rekening met de bedoeling hem voor een gedeelte van zijn tijd beschikbaar te stellen voor evangelisatiewerk e.d. Een andere ruime minderheid wilde samen beroepen met de Chr. Geref. Kerk van Groningen. Samen beroepen met een grote stadsgemeente werd dus door de meerderheid bezwaarlijk geacht. Wellicht omdat gevreesd wordt dat dan het

„eigene” van een zelfstandige gemeente in Haren (zowel van Vrijgemaakte als Chr. Geref. leden) niet tot zijn recht kan komen. Mijns inziens zou het geheel anders zijn wanneer de Chr. Gereformeerden in Haren e.o. als zelfstandige gemeente samen met ons zou beroepen. In dat geval zou de meerderheid voor het samen-beroepen hebben gekozen. Misschien zit dat er in de toekomst nog eens in. Hoe het ook zij, voorlopig moeten we vooruitgaan daarom heeft de kerkeraad besloten eerst uit te zien naar een predikant, die naast het werk voor de gemeente nog een (betaalde) nevenfunctie kan vervullen. De kerkeraad is inmiddels met de oriëntatie begonnen en heeft al enkele contacten gehad. Meer kan ik in dit stadium u niet vertellen. Zodra het kan zullen u, zonodig, nadere mededelingen worden gedaan.

C.O.G.M.A.

Commissie: „Militairen Buitenland” Chr. Geref. Kerken.

COGMA: Contact Orgaan Gereformeerde Militairen en Alleenstaanden.

(Vrijgem. Geref. Kerken buiten verband) D.V. in de week van vrijdag 5 tot en met woensdag 10 nov. 1976 hopen we weer een gezamenlijke bezoekenreis te maken langs alle luchtmachtbases en landmachtgarnizoens in W.-Duitsland. De reis zal dit maal gemaakt worden door: Ds J. van Dijken, Chr. Geref. predikant te Dedemsvaart; dhr. G. Bonder, ouderling te Enschede-West; Ds S. A. van der Veer, Vrijgem. pred. te Wapenveld en dhr. M. Landman, ouderling te Apeldoorn (tevens COGMA bestuurslid).

Het voornemen om Ds J. van Dijken een Woorddienst te laten verzorgen op een luchtmachtbasis, was om organisatorische redenen *ditmaal* niet mogelijk.

Ds S. A. van der Veer hoopt op zondag 7 nov. a.s. voor te gaan in het grootste militaire Nederlandse garnizoen te Ze-

ven/Seedorf. We hopen dat alle gezinnen waarmee we contact onderhouden voorzover in Zeven en Seedorf woonachtig, deze kerkdienst zullen bezoeken. Natuurlijk worden alle gezinnen weer persoonlijk bezocht. Vooraf ontvangen alle militairen c.q. militaire gezinnen behorende tot onze kerken, bericht omtrent data en uur van onze komst. Naast de militairen c.q. militaire gezinnen worden tevens nog gezinnen, afkom-

stig uit onze kerken en wonende in de verstrooiing te W.-Duitsland door ons bezocht. De kerken worden daarom verzocht regelmatig na te gaan of nog nieuwe namen en adressen aan de commissies dienen te worden doorgegeven. Voor de Chr. Geref. Kerken aan: J. Koning, Ambonstraat 8, Enschede. Tel. 053-324289 en voor de Vrijgem. Geref. Kerken b.v. aan: H. J. Bosch, Hekselbrink 83, Enschede. Tel. 053-762272.

Plotseling heeft de HEERE tot Zich genomen mijn lieve vrouw, onze moeder en oma

Louise Jeane van Oord-Hamoen

op de leeftijd van 53 jaar.

Haar lievelingslied was Psalm 27 : 7

*Zo ik niet had geloofd, dat in dit leven
mijn ziel Gods gunst en hulp genieten zou
mijn God, waar was mijn hoop, mijn moed, gebleven?
Ik was vergaan in al mijn smart en rouw.
Wacht op den HEER, godvruchte schaar, houd moed!
Hij is getrouwd, de bron van alle goed.
Zo daalt zijn kracht op u in zwakheid neer.
Wacht dan, ja wacht, verlaat u op den HEER.*

Zeist: G van Oord

Madrid: Koos en Marianne
Govert, Sander

Canada: Dick en Margareth
(Keswick NB) Richard, Elisabeth

Zuilenchem: Goof en Arth
Rengert

Utrecht: Polien en Tom
Annemarije

Zeist: Maarten
Diederik
Corlies

Zeist, 26 oktober 1976.

Hoogkanje 1

Geen bloemen.

Bezoek thuis vrijdagavond van 7.30 tot 9.30 uur.

*De begrafenis zal plaatsvinden zaterdag, 30 oktober om 12.00 uur op de
Algemene Begraafplaats, Woudenbergseweg, Zeist.*

PREEK OVER HOMOFILIE

DRS H. DE JONG, WAAR LIEFDE WOONT, tweede druk

Preek over Rom. 1; over de plaats van de homofiel binnen de chr. gemeente. Franco toezending na overschrijving van minimaal f 2,50 op girorek. 63 23 29 t.n.v. H. van Dijk, Amsterdam. Het batig saldo is voor het Parijse pastoraat onder homofielen van ds J. Doucé (St. bijz. pastoraat buitenland), dat zondag 10 okt. jl. is gestart. De 1e dr. bracht voor dit werk f 2200,— op (incl. giften); er is echter voor het eerste jaar nog f 36.000,— nodig!

VERSCHEENEN :

I en II Samuël door Ds. C. Vonk

400 bladz. in fraaie stempelband met goudtitel. Prijs f 38,50 doch tot 31 december a.s. nog voor de intekenprijs van f 32,50. In de reeks „De Voorzeide Leer” zijn nu over de H. Schrift de volgende delen uitgekomen:

Ds. C. VONK:

INLEIDING - GENESIS - EXODUS f 23,50
LEVITIKUS f 31,—
NUMERI - DEUTERONOMIUM f 36,50
JOZUA f 35,—
RICHTEREN f 35,—
I en II SAMUEL f 38,50 *)

*) Intekenprijs tot 31 dec. a.s. f 32,50. In voorbereiding: I en II KONINGEN.

Ds. F. VAN DEURSEN:

PSALMEN I f 35,—
PSALMEN II f 35,—

„Dit groots opgezette werk is naar mijn mening echt reformatisch werk... een wonder, dat het aan ons geslacht geschenkt is”. Ds. P. K. Keizer in „Tot vrijheid geroepen”.

Degenen, die alle over de H. Schrift verschenen delen willen aanschaffen kunnen ze direct ontvangen desgewenst tegen betaling van f 25,— per 3 maanden. Volledig prospectus op aanvraag.

Lieboek & Hooijmeijer b.v.

SINGEL 55 - BARENDRECHT
POSTREKENING 216828

Op 1 november 1976 is het 40 jaar geleden dat

DS B. GEUCHIES

tot Dienaar des Woords in Daarlerveen, zijn eerste gemeente, werd bevestigd.

In verband daarmee zullen Ds en Mevrouw Geuchies en de kerkeraad van de Vrijgemaakte Gereformeerde Kerk te Heerde donderdag 4 november van 16.00-18.00 uur recipiëren in één der zalen van „Welgelegen”, Stationstraat 2 te Heerde.

Uw aanwezigheid zal zeer op prijs worden gesteld.

Voor de kerkeraad,

B. J. Veldkamp, praeses
A. Hartkamp, scriba

**STICHTING
VERENIGDE
UITVAARTFONDSEN
IN NEDERLAND**

ONZE STICHTING MAAKT GEEN WINST

Ze is een Stichting, welke de gemeenschap wil dienen en het algemeen belang bij haar maatschappelijk streven als uitgangspunt neemt.

Een zestig jaar ervaring stelt haar in staat u een compleet pakket verzekeringen aan te bieden, met als sterkste troef haar lage premies, die gedurende de gehele looptijd onveranderd blijven.

Tevens verzorgt zij crematies en begrafenissen (ook voor niet verzekerden).

**Voor inlichtingen kunt u zich wenden tot haar kantoor
Enschede, Haaksbergerstraat 231 hoek Getfertsingel,
telefoon 053-31 95 35 - 32 36 93.**

Kantooruren 8.30-12.30 - 13.30-17.00 uur.